

A SZENTIVÁNÉJI ÁLOM MISKOLCON

Álmodik a nyomor

„Lakodalom van a mi utcánkban...” - fogadja a nóta az eljegyzésére érkező Theseust Miskolcon. Esküvői darabot látunk - sugallja a dal, de azt is jelzi: nem a nászszertartás ünnepi fennköltisége felől közelít témájához az előadás, hanem a borgözös mulatozás profánságával szól majd, no nem a szerelemről, csupán a szexről.

De a nyitókép mást is elég világosan a néző tudomására hoz. A Szlávik István tervezte színen a miskolci színpad kicsinyített mása fogad. Gyakorisága miatt nem igazán felvillanyozó ez a

mostanában oly kedvelt megoldás a „színház a színházban” meg az „itt és most” jelzésére, hogy az athéni uralkodót kísérő napszemüveges testőrökről ne is beszéljünk. Aztán fel-fut a stilizált színpad függőnye - mögötte szeméttelép guberálókkal. Divatos színpadi kép ez is: hogy az előadás rendezőjénél, Csiszár Imrénél maradjunk, *Athéni Timonja* a kiscelli romtemplomban ugyancsak szeméttelére sodort. De nem legyinthetünk unottan, hiszen a cifra

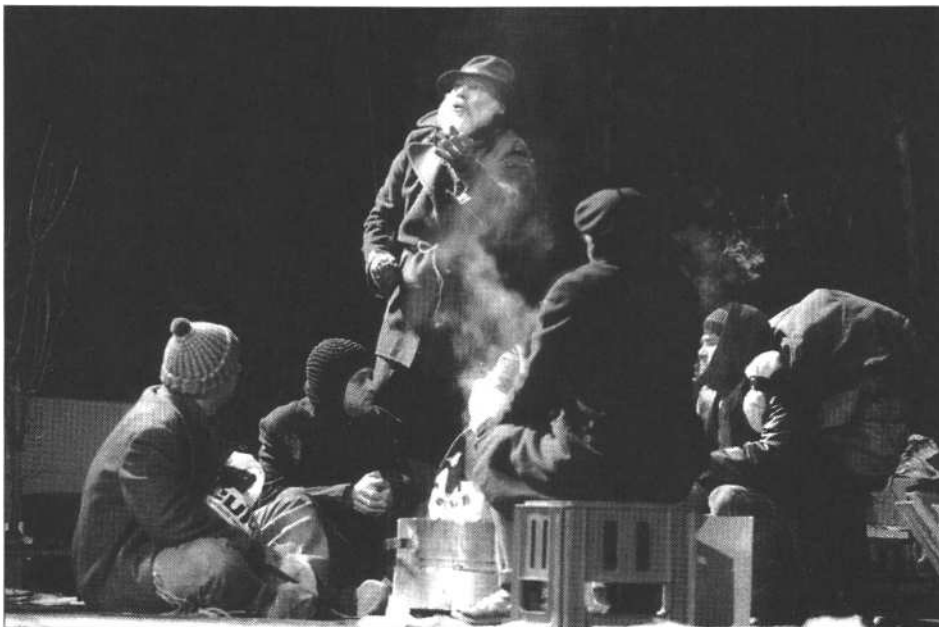
homlokzat mögül *Mesteremberek* (Éder Vera felvétele)

előőllalkodó nyomorúság képe Miskolcon telibe talál. A belváros felújított homlokzatai meg a „dízájos” kirakatok mögötti kapualjakba, udvarokba betérőt sok helyütt külvárosi szegénység és lepusztultság fogadja. A több évtizede színházba járó számára pedig külön jelzésértékű, hogy a vendéglői énekes szerepében az a Mátyás Jenő látható, aki valaha maga is a miskolci éjszaka jellegzetes figurája, vendéglátós zenésze, majd a színház epizodistája volt. Az ő visszahozatalával is markánsan jelzi Csiszár, hogy személyében olyan rendező tért vissza, aki több mint egy évtizedig itthon volt Miskolcon: van tehát mondandója a városról. A nyolcvanas évek nézőjének eszébe ötlenek gyakori rendezései, amelyekben „benne volt” Miskolc. Major Tamás Lear király a lepusztult bérház gangján osztotta szét birodalmát, amely a helybélinek nemcsak a lon-

doni külvárost, de a miskolci főutca koszlott bérházeit is eszébe juttatta. S a miskolci társulat történetéről, pillanatnyi helyzetéről is beszéltek az előadások - *a Most mind együtt* „programhirdető” keserű komédiájától a továbblépés szándékát megfogalmazó, cirkuszi burleszkbe oltott *Cseresznyés kertig*.

Így aztán kezd érdekes lenni, hogyan vélekedik ma Csiszár erről a városról és a színházról Shakespeare ürügyén.

Nem túl kedvezően. A miskolci *Szentivánéji álom* nem lelket elvarázsoló tanítás a

szerelemről, inkább testi, lelki, szellemi nyomorúságainkról szól. Az elitet megtestesítő Theseus kisstílu, közönséges úrgazdag, akit csak a pénz tesz valakivé, s aki valószínűleg maga is tisztában van ezzel. Talán ezért erőfitogtatás minden pillanata az udvar s persze Hippolyta felé, akit még nem sikerült igazán betörnie, és ez láthatóan zavarja férfiúi öntudatát. A Matus György játszott politikust nyers erő, darabosság jellemzi. Sok jót nem lehet tőle várni -- nem számíthatnak ilyenre a szerelmes fiatalok sem.

A munkájukat veszített mesteremberek hajléktalanoként szemétdombon serteperélnék, s a műkedvelő előadás, amire szövetkeznek, nem művészi ambíciókról szól, csak a pénzhez jutásról. Kísérlet a túlélésre - ahogyan az volt a pesti hajléktalanok egy csoportja által előadott *A revizor is* nemi-régiben, amelyet Jeles András szervezett.

Így kap új árnyalatot Tompor túlbuzgósága is: Szegedi Dezső alakítása nemcsak a ripacslélek határt nem ismerő magamutogatását neveteti ki, de sürgő-forgó igyekezetében ott van a feleslegessé vált kisember bizonyítani akarása, erőszakos kapaszkodása is mindenbe, amivel újra fontossá válhat. Ugyanő az Oroszlánt alakító Vinklihez szóló tanácsok közt humanista átszemlélettel - a messzi magasba nézve - mondja: „Ember vagyok én is!”

Ebben a varázslatban minden résztvevő a maga

ínségéből próbál kitörni, mindenki vágyott önmaga akar lenni. Menekülés lehet a nyomorúságból az álom. Az első álomba merülő Philostrate (Nemcsák Károly), a sánta pincér, aki Theseus eljegyzéséhez megteríti, és aki mindig mindenről lemarad. A vendég már rég tölt magának, mire ő odabiceg az asztalhoz. Ismétlődő játékaival, ahogyan kényszeredetten imosolyog a közönség felé, keserűen onstatálja: valami egint nem jött össze. Természetesen ő lesz a ürge manó, Pukk. Meg

s kétszereződik, hogy még gyorsabb legyen. Sziámi ikerként bújik elő egy papírhalomból, de aztán el is válik társától. A fiatal táncos, Miklós Attila alkatában inkább a mókás Robin pajtás lakozik, Nemcsák „sötétebb” vonásai pedig Pukk ördögiségét mutathatják meg - ha a színész szövegmondása nem inkább egy hagyományos csintalan manóhoz illene. A zord atya, Egeus - hogy a zerepösszevonások mindegyik figurára kiterjedjenek - a Pukkal találkozó tündérré válik: a terhes családfele szereptől szabadulva önfelelt óriáscsecsemőként hatalmas babakocsiban kering a magasban. Mintha csak egy nonszensz angol mese illusztrációját látnánk, furcsa, örült álomba kerültünk. S a rendezés végig érzékelteti is, hogy lidérces, vad látomás részesei vagyunk. A végtelenné tágított térben bárhol, bármikor fel- és eltűnhetnek a kavargó árnyak. A legváratlanabb

helyeken bukkan elő a tündérkirállyá változó öregedő Theseus is, akinek négy nap múl-tán az ágyban is le kell igáznia Hippolytát, ezért szexuális erőre tör. Míg a játék elején az első éjszaka jogát fenntartó hűbérúr módjára simogatta végig az elé vezetett Hermia érzékeny pontjait, most még továbbmegy: Oberonként szőke parókában, fehér női ruhában, akár egy transzvesztitashow sztárja jelenik meg. (Titánia és Tompor szodómiája így csak egy a nemi eltévelyedések sorában.) Később csillogó-villogó feketében, akár egy ünneplőbe öltözött Drakula, settenkedik a varázsvirággal Titánia felé, majd igazi kukkoló módjára élvezzi a tündérkirálynő nászát.

A fiatalok az athéni egyenvászonszürkéből kibújva más-más színű selyemruhában pompáznak, azaz végre önmaguk lehetnek: a fejedelmi udvarban vigyázban álló ifjak kiskakasként hőzöngenek, s a lányok is levethetnek minden gátlást. A szerelmet emlegetik ugyan rendre, de csak hentergő szex, amit látunk: ing, gatyá minduntalan lekerül a férfiakról, a legkülönbözőbb pózokba te-peri le a másikat a test vágyakozása.

A hajléktalanok többszörösen is átváltoznak: az erdőbe érve tisztos mesterembereként jelennek meg, fényesre vasalt, tisztára mosott munkaruhában, mintha csak most érkeztek volna a munkaruházati boltból - hiszen számukra elérhetetlen vágy a tisztos munkáslét is. Mint Titánia tündérei túlliszoknyás, flitteres balerinák gyanánt hajlonganak a sztárként pózoló tündérkirálynő körül, beleálmodva magukat abba a revüvilágba, amelyet kikerülhetetlenül ont óriásplakát, tévé, színház. Ahogy annyiszor, az „erdő” ebben az előadásban is maga a színház világa - Csiszár álma egyértelműen erről is vall, nem túl biztatón: egy művészi-szellemi maradékban turkáló, divatok után kapdosó bulvárvilág képe bontakozik ki a szemétdombon. Erdő helyett ugyanis szeméttelp veszi körül a várost, s a szegénység nyomasztó helyszínéről az álom sem tud kiemelni. Nincs hova menekülni. A civilizáció szemete borít mindent. S ami megmaradt a természetből, az is vad, pusztító erő. Amint a szerelemvirág nedűje a szembe kerül, nemcsak az emberi természet fordul ki görcsökben rángatózva önmagából, de hatalmas égzengés közepette szélvihar is pusztít. Nyáresti könnyed zápor melege helyett tavaszi hideg idő szeles tombolását érezzük mindvégig.

Ám idővel elszakadnak az álompók fonalai: elbizonytalanodunk. Valóban ironikus tükröt tart az emberi természetnek meg a színháznak Csiszár - ahogy azt a stilizált színpad hatalmas tükörfalával jelezte a játék elején -, vagy csak követi a színházi divatot, egyszerűen átvéve más előadások megoldásait? Ott van a távolságtartó idézőjel, ahol kellene? A határozott kezdés után a második részben csak az önisméltést érezni meg a színpadi hatásmechanizmus - kétségtelenül nagyszabású - mozgását. Leginkább azért, mert a második felvonás csúcspontja a fiatalok nagy egymásnak esése len-ne - az addigi fortét itt fortissimóvá erősíti a rendezés. De a hangerő nem helyettesíti az érzelmeket. Az indulatok itt csak torokból

szólnak - onnan is hamisan. A négy fiatal közül csak Kovács Vanda teremt Hermiaként élő figurát, érzékenyen, színesen, humorral és fájdalommal. A többiek a szereppel küzdenek. Major Melinda Heléna szerepében a sértettség és méltatlankodás hamisabbnál hamisabb hangjait csalja ki magából. Samu Nagy Ádám végig ugyanazon a görcsös torokhangon kiabálja Lysander szövegét, Fandl Ferenc Demetriusként visszafogottabb, de színtelenebb is. Négyük kavargása csak bohózati szintű civakodás, ahol az a lényeg, milyen humorosan borulnak egymás karjába a szereplők. De hogy az érzelmelek zürzavara felkavarjon, ahhoz hiányzik a színészi erő.

Arányeltolódáshoz vezet, hogy Titániaként Zborovszky Andrea szenvedéllyel teli alakításának csúcspontja az első jelenésekor katartikus erővel előadott monológ az ön-magából kifordult természetéről, nem pedig a nász, amelyben Szegedi Tompora is visszafogottabb. (Mellesleg itt nem az állattal való szeretkezés, hanem a kivitelezés az, ami ordinárságával riaszt: a tündérek vállára emelt számár hátra ugorva Pukk előrenyújtott lába lesz az állat nemi szerve. Ez hatásos és találó lenne, ám hogy még egyértelműbb legyen a dolog, gondosan megformázott, kitömött rózsaszín pamutsapka adja ki a fallosz formáját, amit aztán Titánia bájoelgova simogat.)

Egyre üresebbé válik a játék, nem állnak össze az elemek, s nem mindig érezni a következetességet sem az előadás menetében. Szép pillanat például a játék elején, hogy a halállal megfenyegetett Hermia mint ravatalra fekszik fel Theseus eljegyzési asztalára. Ebből aztán gyorsan vad szeretkezést imitáló hentergésbe vált Lysanderrel, amiből csak Heléna zökkenti ki őket. Néhány jelenettel később viszont Hermia a jó erkölcsre hivatkozva még azt sem engedi meg Lysandernek, hogy a sötét rengetegben mellé feküdjön aludni...

Talán az ébredés és a mesteremberek előadása majd mindent helyére billent - bizakodhatunk. Bár sok remény nincs: a zárórésznek legtöbbször csupán annyi a funkciója, hogy a közönség ráadásaként még jól szórakozzon a mesteremberek burleszkjén. De hogy a hármas esküvőn kívül mi történt igazán? Hogyan szembesülnek a szereplők önmagukkal s a szerelemmel a kijózanító másnapon? Erre ritkán kapunk választ.

A miskolci előadásban mintha kicserélték volna a szereplőket: az újdonsült párok egy előkelő angol társaság eleganciájával nézik az amatőrök szegény színházi előadását. Az öntelt Theseus bölcs, megértő uralkodóként cserél eszmét a többiekkel. Az ifjak, akik moccanni sem mertek, mikor kedvesüket a herceg szexuálisan megalázta., most lezseren társalognak urukkal... Ilyent erővel hatott volna az álom varázsszínháza? A mai színház társadalomformáló erejéről nincs ilyen jó véleményem - az újjazdag politikusszállalkozó rétegről meg éppen nem. Hiteltelennek tűnik a kép. Aztán a hatás kedvéért újabb csavarás következik. A bergamaszkatáncot - amelyet itt a Jaj, cica... helyettesít - már nem várja meg az úri társaság. Némi nagyképűséggel kivonulnak, a

mesteremberek pedig értetlen tekintettel konstatálják a színpadról: az elit nem kíváncsi rájuk. Ez már találobb, csak éppen ellentmond az előző jeleneteknek. Es ettől még inkább értelmezhetetlenné válik a lezárás. Ahogyan a záróképnek is csak az iróniáját érezni, az üzenetét már kevésbé: a tündérkirály és párja a magasban bicikliző tündérek kíséretében. zöld Trabanton keringve, hatalmas csillagszórókkal áldja meg a szemétdombot.

Végül Pukk az eredeti shakespeare-i szövegnek megfelelően kézfogásra szólítja fel a nagydémüt. Játsszók és nézők kezét fognak - ahogy az Brook híres rendezésének végén is történt. Ez a kézfogás itt most persze nem annyira az angol mester legendás előadására kíván utalni, inkább a pályájának korábbi helyszínére visszatérő rendező gesztusa ez: a valódi találkozás szándékát sugallja (amit a miskolci nagyszínpadon régen tapasztalhattunk). Kár, hogy a párbeszédre törekvés, a személyes megszólíttatás félúton megrekedt. Fontosabb lett a hatás, mint a gondolat.

MIKITA GÁBOR

William Shakespeare: Szentivánéji álom
(Miskolci Nemzeti Színház)

Fordította: Nádasy Ádám. Díszlet: Szlávik István m. v. Jelmez: Szakács Györgyi m. v. Dramaturg: Németh Ákos. Zene: Márta István m. v. Rendező: Csiszár Imre.

Szereplők: Matus György, Zborovszky Andrea, Csapó János, Nemcsák Károly m. v., Somló István, Szegedi Dezső, Földi László, Molnár Sándor Tamás, Varga Péter, Masa Attila, Samu Nagy Ádám, Fandl Ferenc, Kovács Vanda, Major Melinda, Mátyás Jenő, Miklós Attila.

<p>A KECSKEMÉTI KATONA JÓZSEF SZÍNHÁZ BÉRLETI ELŐADÁSAI A KÖVETKEZŐ ÉVADBAN:</p> <p>WYSPIAŃSKI-ADY: A MAGYAR MENYEGZŐ</p> <p>SHAKESPEARE: TÉVEDÉSEK VIGJÁTÉKA</p> <p>MADÁCH IMRE: AZ EMBER TRAGÉDIÁJA</p> <p>KÁLMÁN-BÉKEFFY-POZSGAI: ÉGI SZERELEM</p> <p>BORIS VIAN: A TÁNCOS BULI-MURI</p>
